

**Комуникация в университети, методи на преподаване и изследване
Communication at Universities, Teaching and Research Methods**

**Академична дейност и комуникация в
Работилница по феноменология на политиката ARS**

Мая Русева

Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“

Имейл: mayorus@gmail.com

Абстракт: В статията се представя дейността на Работилница по феноменология на политиката ARS като оригинална форма на академична комуникация. Очертан е обхватът и тематичното разнообразие от активности, реализирани в период от десет години. Акцентът е върху представянето на добрите практики, свързани с организацията на цялостната дейност на Работилницата, както и специфичните форми и методите на взаимодействие, които тя реализира.

Ключови думи: академична комуникация, взаимодействие, форми, методи.

**Academic Activities and Communication
of ARS Political Science Workshop**

Maya Ruseva

University of Veliko Tarnovo “St. Cyril and St. Methodius”

E-mail: mayorus@gmail.com

Abstract: The article presents the activities of the ARS Political Science Workshop and the innovative forms of academic communication it has developed since its establishment. It outlines the scope and the thematic diversity of the various activities conducted over a period of ten years. It puts an emphasis is on the presentation of good practices related to the organization of the overall activities of the Workshop, as well as on the specific forms and methods of interaction implemented in the working process.

Keywords: academic communication, forms and methods of interaction.

Академичната комуникация като методологическо предизвикателство

Академичната комуникация притежава *родовата характеристика* на обучаваща. Обучението предполага елемент на управление, който да хармонизира единството между дейностите преподаване и учене, с цел ефективност на взаимодействието и качество на резултата. Организацията, инициативата, съдържанието, планирането на напредъка и методиката са приоритет на едната страна в комуникацията – преподаващия, и това предпоставя нейната несиметричност. Обучаващият тип комуникация е изходна ситуация за процеса на висше образование. Този процес е динамичен, с потенциал да разкрива свойствените си *видови специфики*.

- *Особености, произтичащи от комуникативните субекти.*

Потенциал за хармоничност на взаимодействието

Особеностите на академичната комуникация са основани на надграждащия ѝ характер в образователната система. Тя е обучаващо взаимодействие с вече изградени личности, формирали визия за самореализация. Студентите, за разлика от учениците, са базово образовани, усвоили са техники за учене и са развили комуникативна компетентност. Висшето образование реализира техните интереси и осъзнати потребности от професионална реализация. Целта на интенционалното взаимодействие в академична среда не е преимуществено притежание на преподаващия, а е споделена от комуникативните страни. Мотивирана е от избор, а не от задължение.

Тези особености изместват центъра на комуникация към обучавания. Той става активна страна, може да бъде източник на комуникативни инициативи, да влияе на организацията, съдържанието, планирането на напредъка и методиката. Академичната комуникация се отличава от останалите видове обучаваща комуникация по това, че се стреми към изравняване на комуникативния статус на страните, към пропорционална симетричност и двупосочност в размяната на смисъл. Тя може да бъде равностойна. [1] Самоподготовката, при която комуникативната обект-субектност съвпада, организирана от избора и интересите, е неин съществен присъщ елемент. Комуникативното въздействие може да се трансформира в комуникативно партньорство между обучавани и преподаващи. В този случай се променят репертоарът и стилът на преподаване, придобиват сътруднически характер, а управлението се замества от ръководство.

- *Особености, произтичащи от формата. Потенциал за комуникативна отвореност*

Познавателните мотиви и интереси имат значима роля и разширяват

кръга от задължителни компетентности със специални, моделирани от профила на всеки отделен студент. Университетът предоставя условия работата в административно формирана група да се диференцира и индивидуализира. Самоорганизацията в групи по интереси е естествен механизъм за конструиране на взаимодействия около споделени специализирани познавателни потребности. Тази форма позволява отвореност към влиянията на средата и широките измерения на реалността, в които е вписана. Комуникативното пространство се стреми да надхвърли аудиторията. [2]

В извънаудиторните активности академичната комуникация съчетава елементи на делова и междуличностна. Организираната форма се интегрира с неформалната. Изграждането и поддържането на отношения се обогатява, репертоарните роли се разнообразяват и съчетават кодифицирано-нормативните с индивидуално-специфичните. Развиващият характер на академична комуникация може да реализира потенциала на гъвкавост и приложност в професионалните и персонални поведенчески модели.

• *Особености, произтичащи от съдържанието. Потенциал за постижение*

Характерът и циркулацията на информация в комуникацията от академичен тип също са специфични. Взаимодействието следва да надхвърля функцията посредничество с утвърдено знание. Този съдържателен елемент е средство за разкриване на възможности за познание и постигане на ново оригинално знание. Ако училището цели да скъси пътя на откривателството, за да формира система от утвърдени и доказани базисни понятия и съдържания, то университетът цели от завареното знание да формира способност у студентите за постигане на ново. Предполага елемент на откривателство, експеримент и му е присъщ стремеж към оригиналност на постижението. Академичната комуникация е обмен на смисъл, който проблематизира истината вместо да остава при нея, като акцентира на присъщата ѝ неокончателност.

Преподавателят не е притежател на истинност, която споделя, а провокатор на проблемност. Академичната комуникация е посредник с постигнатото, за да бъде инструмент за постижението. Учебното съдържание има научен характер и разкрива научен потенциал, то е актуално и гранично с непознатото. Особеност на академичната комуникация е нейната *евристична функция*: да разкрива възможности и да поставя цели за постижение, основано на знанието. Критерий за нейната ефективност е конструктивната промяна, като не се изчерпва с размяната на смисъл, а цели да поражда нов.

- *Особености, произтичащи от целта. Потенциал за промяна*

Обучаващото взаимодействие във висшето образование има особена *социално-темпорална функция*. Ориентирано е към активизиране на способностите за изменение на предстоящото към по-добро. [3] Призвано е да подготвя за бъдещето неговия активен субект, като формира очаквания, нагласи и способности. Създава условия за социална промяна чрез наука,

Изследване относно иновациите в академичната комуникация

Ако бъде приложена към академичната комуникация знаменитата формула на Харолд Ласуел – the 5 W [4], и в петте структурни елемента можем да открием специфика, отличаваща я като особен тип. Както източникът, така и съобщението, каналът, реципиентът и резултатите от нея притежават потенциал, който да я отличава от останалите видове обучаващо взаимодействие. Посочените характеристики на комуникацията от академичен тип са потенциал, който се нуждае от динамизиращи фактори, за да бъде реализиран. Активно и трайно усилие в указаната посока осъществява *Работилница по феноменология на политиката ARS във Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“*.

Цел на настоящото изложение е да представи десетгодишния й опит в академичното взаимодействие: нейните изходни основания, методически подходи, форми на проявление и специфични активности. В процеса на изследването са използвани методите на външното наблюдение и включеното наблюдение, диахронният и дескриптивният подход. Задачите са да се установят тематичните и проблемните области; организацията и провеждането на проучванията и тренингите; използваните методи; спецификата на академичната комуникация в конкретния контекст и да се изведат добрите практики.

- *Визитка на Работилница по феноменология на политиката ARS*

Работилница по феноменология на политиката ARS е създадена през 2010 г. като спонтанна *изследователска инициатива на академичната общност*. Идеята за нейното учредяване е подкрепена от катедра „Политология, социология и културология“ във Философския факултет на ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“. Цел на Работилницата е да обединява изследователи, студенти, докторанти и вече реализирани професионално възпитаници на Великотърновския университет от различни специалности с интереси към социално-политологичните изследвания. Предмет на ARS е да развива методологията на социално-политическите изследвания и практики, да разработва и прилага иновативни методи за анализ, коментар, евристика,

прогностика и тренинг. Към Работилницата по феноменология на политиката функционира Дискусионен клуб. ARS има собствен запазен знак и електронна страница. [5]

Ръководител и съчредител е доц. д-р Мая Русева. През годините, секретари на ARS са били: Светлин Тачев, доктор по политически науки, изследовател в социологическа агенция „Галъп интернешънъл“; Пламен Кандиларов, носител на академичната награда на ВТУ през 2017 г.; Йордан Русев, понастоящем студент в магистърска програма на Университета в Хайделберг.

В проектите на Работилницата са осъществени 201 участия от преподаватели, възпитаници на ВТУ, докторанти, както и студенти в бакалавърски и магистърски програми от пет специалности. Реализирани са разнообразни форми на активност: анализи, проучвания, тренинги, практикуми, дискуссионни форуми, четения, конференции, пленери, теренни проучвания, методически семинари, симулативни игри, моделиране, проектиране и др.

През 2015 г. Академичният съвет на ВТУ утвърди статута на Работилницата като академична структура с Решение № 3/23.03.2015 г. [6] Със създаването на Институт за перспективни научни изследвания към Великотърновски университет през 2017 г., ARS влиза в неговия състав. [7]

Работилница по феноменология на политиката ARS стимулира студентското творчество [8] и има издадени два сборника, свързани с дейността ѝ. Първият е резултат от дългосрочен проект за проучване на връзката между обществените очаквания и политическата реализация на българския преход, с оценка на правителствата, управлявали страната ни след 1989 г. В

сборника с политически анализи и коментари участват студенти по политология и журналистика. [9] Вторият събира разработки на възпитаници, студенти, докторанти и преподаватели от катедра „Политология, социология и културология“, представени на академични четения, организирани от ARS в памет на проф. д-р Кирил Шопов. [10]

- *Принципи на Работилницата и тяхната проекция във форми и методи за академична комуникация*

Първоначално, от 2010 до 2015 г., с решение на учредителното събрание ARS функционира като *неорганизирана организация* по модела на Римския клуб. [11] Достойнство на този модел е организационната независимост, активността и самото съществуване на организацията остават пряко свързани със смисъла и препятства възможността формата да надделее над същността. Такъв тип самоорганизираща се структура залага на свободния избор, провокира креативност в комуникативните подходи, разнообразие от методи и апробиране на оригинални стратегии за реализиране на целите.

- *Реализиране на потенциала за хармоничност в академичната комуникация*

Цел на Работилницата е да създаде пространство, в което инициативите произтичат пряко от интересите на студентите. Механизмът на организация е те да представят свои проекти и да привличат сътрудници сред членовете на Работилницата, заинтригувани и желаещи да участват. Целите и организацията на инициативите се обсъждат от колектива участници. В съответствие с изследователските цели, ръководителят на Работилницата изготвя адаптирана методика с оригинални форми и техники за всеки проект, съобразени с реализацията на познавателните намерения.

ARS утвърди *академична инициативност „от долу нагоре“* [12], реализира принципа на хоризонтално взаимодействие, равнопоставеността и състезанието на идеи. Като специфична форма на академична комуникация, заложи на спонтанността и самоорганизацията в тематични изследователски екипи. В съответствие с тези функционални характеристики, Работилницата изгради оригинален стил на академично общуване. Разви структура като *самоорганизираща се общност* и утвърди *сътруднически модел на ръководство*.

Пример за самоорганизация около изследователска цел е дългосрочното ни изследване на тема „Връзка между демография и демокрация“. Идеята възникна в дискусия като проблемен въпрос. На проучвателния етап на проекта участваха 24 студенти, разделени в два екипа, групирани около съвместни дейности: събиране на данни и факти, проучване на методически и

тематични източници. Всеки от участниците, които пожелаха да продължат във втория етап, имаше индивидуална аналитична задача, разкриваща аспекта на изследвания проблем. В резултат бяха събрани и обобщени данни и факти, бяха направени заключения за периода 1990–2015 г. и прогнозен модел. Методиката на цялостното изследване беше разработена и обсъдена на методически семинар, а обобщението на резултатите – в дискусия. Бяха представени проучвания с коментар по различни аспекти на темата, а дискусиата беше проблемна под формата на изложение с опонент.

През първите пет години Работилницата реализира две дългосрочни проучвания, свързани с управленските модели на българския преход и връзката между демография и демокрация. Особен тематичен акцент беше поставен на отношението между обществени очаквания и провеждани политики. Бяха проучвани актуални кливиджи в българското общество и техните проекции в парламентарни избори. Реализирани бяха сравнителни, приложни и проективни проучвания в проблемни зони като: електорална активност и представителство; изборен резултат и управленска перспектива. Чрез количествени и качествени методи беше изследвана динамиката в самоопределението и отношението към другите като елемент на съвременната българска идентичност. Наред с това, в научно-практически и дискуссионни форуми, лектории и тренинги, беше анализирано политическото поведение в разнообразни контексти.

Проведени бяха редица методическите семинари и тренинги за развитие на познавателния инструментариум в социалните науки. Работилница по феноменология на политиката ARS към Великотърновския университет прилага адаптиран модел, насочен да реализира потенциала за симетрична академичната комуникация. Тази възможност произтича и от доброволния характер на членство, обвързан с изследователския интерес към социалното познание. Методологическа основа на модела е адаптираният за работа със студенти метод на Леонард Нелсън. [13] По думите на своя автор методът цели „да предостави обучаващите се на самите себе си“, неговата насоченост съвпада с идеята за хармонично комуникативно взаимодействие. Той представлява приложна разработка на познавателен инструментариум с креативна насоченост. Съчетава откривателството на истината по модела на Сократовата майевтика и критическия кантиански рационализъм. Методът е особено продуктивен за направлението на социалните науки и е основен в работата на дискуссионния клуб към Политологичната работилница. Методическо решение на Леонард Нелсън позволява стандарти на комуникация, които избягват догматизма и грубия дидактизъм. [14] Външното влияние се замества от „външно определително основание“, поемането на чужди съж-

дения – от външно подбуждане. [15] Ръководството в ARS се осъществява чрез познавателно провокиране и проблемност. Именно това го отличава от преподаването.

- *Реализиране на потенциала за комуникативна отвореност в академичната комуникация*

Още с учредяването си, в което се включиха студенти от бакалавърските програми по политология, връзки с обществеността и журналистика, ARS утвърди във водещ принцип *интердисциплинарността*. Цел на Работилницата е да бъде поле за обмен на знания и компетентности. Впоследствие хоризонталната интеграция се обогати и от сътрудничество в екипи, съставени от участници с различна образователна и научна степен. Пример за интегрален подход са Методически семинар с тренинг на тема „Научни и публицистични форми на политически анализ и коментар“, в който модератори бяха студенти от специалност журналистика и студенти от специалност „Политология“. На конференцията с тема „Състояние и баланс на свобода и сигурност в съвременния свят“ бяха представени разработки, разглеждащи проблема от гледна точка на националната сигурност, медиите, връзките с обществеността и политиката. В нея взеха участие преподаватели, завършили възпитаници от различни специалности, докторанти и студенти по журналистика, връзки с обществеността, политология, дипломация и национална сигурност. [16]

Част от стратегията на ARS е да съчетава знанията и опита, това е записано в статута ѝ като принципа за перманентност на членството, което не прекъсва след приключване на обучението във Великотърновския университет. Изграждането и поддържането на отношения приемаме едновременно за цел и средство. Сред участниците си Работилницата има такива, които са членували в структурата като бакалаври, впоследствие като магистри и докторанти.

Водеща идея за ARS е организационната и действена *отвореност*. Споделяме разбирането, че академичната комуникация е активен елемент, вписан в социалния си контекст, характерно за системната комуникативна теория и по-специално от функционализма на Луман. Този подход позволява да осмислим връзката между структурата на Работилницата и нейните функции, да изграждаме връзка с практиката и широката социална среда. Тази свързаност (или комплексност, по дефиницията на Николас Луман), определя отворената стратегия на комуникативно действие. Разбирането ни за нашата организация е като самосъздаващ се смислов проект. [17]

Принципът за отвореност се осъществява и чрез приложно фокусиране

в проектите на Работилницата. Например в два от тях беше изследвано на терен поведението по време на политически кампании за местна власт, през 2015 и 2019 г. [18] Реализирани бяха мониторинги, интервюта, проучвания на обществено мнение по различни теми, както и нагласи в студентската общност. Друга форма са разнообразните извънаудиторни активности: изнесени лектории, теренни проучвания, пленери, симулации, апробации на поведенчески модели и стратегии в моделирана и реална среда. Традиция в Работилницата е беседата със специалисти в Музей „Възраждане и учредително събрание“ и конферирането след посещението по темите за конституционализма, държавността, правовия ред, парламентаризма, традициите и приемствеността в политическия процес.

• *Реализиране на потенциалите в академичната комуникация за ориентиране към бъдещето*

Една от водещите комуникативни идеи е Работилницата да създаде среда, ориентирана към развитието и готовност за промяна. Нашите проекти стимулират придобиване на знание чрез действие, способстват за откривателство чрез прогностичност в аспектите на вероятно, желано и възможно бъдеще. Идеята за проектиране в три измерения е методически базирана на стратегиите за подготовка за бъдещето в условията на забързващо се социално време на Алвин Тофлър. [19] Този принцип се реализира в Работилницата чрез проективното социално-политическо моделиране, алтернативната прогностика на политическия процес и разнообразни футуристични елементи в игрови и тренингови форми. Примери за прогностично моделиране са дебатът с казуистика по проблемните и перспективите на либералната демокрация; проблемният анализ на тема „Преходът на коалициите и коалициите на прехода“ и др.

Заклучителни думи

След направения преглед в диахронен и тематичен план, изведените акценти след описание на важните дейности на ARS, реализираното наблюдение и анализа, са налице основания да се направят следните изводи:

В тематичния обхват на Работилницата по феноменология влизат разнообразие от социално-политически проблеми, обединени около изследването на традициите и проучването на иновативни модели в политическата комуникация и поведение, политическа система и процес, избор на политически решения, оценка на риска; социална промяна и устойчивост и много други.

Водеща методическа задача във взаимодействието със студентите е организационната гъвкавост. Тя позволява ARS да бъде възможност за развитие чрез действие и да създава среда, стимулираща готовност за промяна. Значима част от инициативите включват прогностични техники като сценарен метод, екстраполация, проектиране и др. Трайна тенденция в подхода е проблематизацията. В проектирането на инициативите се търси формиране на пластичност, алтернативност и многоаспектност на анализа.

Формално-съдържателното единство на нашите проекти е насочено към изграждане на агилитет. [20] Работи се върху умения за справяне в динамизиращата се перспектива на социалното време, умения за решаване на проблеми, но най-вече върху способност за откриване на възможности в натиска на промяната.

Цитати и бележки:

- [1] Средножеството модели на комуникация, този на Дейвид Берло, „Модел SMCR“, акцентира върху бинарното единство на комуникативните страни. Виж по-подробно: Berlo's Model of Communication. <https://www.managementstudyguide.com/berlo-model-of-communication.htm>. Retrieved on 01.09.2020. Берло говори за двустранността като „двоичност“, „сдвояване“ в комуникативното взаимодействие, основано на разбирането и доверието между комуникатор и комуникант. Тук става въпрос и за статусно двуединство, двете страни са позиционирани равностойно по отношение на инициативата и размяната на смисли.
- [2] Системната теория за комуникацията (Парсънс, Луман, Уолърстейн) позволява да се осмисли академичната комуникация от гледна точка на връзката между организационна структура и присъщите ѝ функции. Тя акцентира на социалното единство, разглежда организацията в контекст и осмисля връзката ѝ със средата.
- [3] Придвижването на човешкия род към по-добро е висша социална цел, формулирана от Имануел Кант в „Спорът на факултетите“. Кант, И. (1994). *Педагогика. Спорът на факултетите*. София: Христо Ботев, 97 и следващите страници. [Kant, I. (1994). *Pedagogika. Sporat na fakultetite*. Sofia: Hristo Botev, 97 i sledvashtite stranitsi.]
- [4] Ласуел, Х., Шрам, У., де Фльор, М., Робъртс, Д., Маккуейл, Д. (1992). *Комуникацията*. Съст. Радослав Бобчев. София: Факултет по журналистика и масови комуникации, 9. [Lasuel, H., Shram, U., de Flyor, M., Robarts, D., Makkueyl, D. (1992). *Komunikatsiyata*. Sast. Radoslav Bobchev. Sofia: Fakultet po zhurnalistika i masovi komunikatsii, 9.]
- [5] *Електронна страница на Работилница по феноменология на политиката ARS*. <https://www.facebook.com/arsworkshop>. последно посещение на 01.09.2020. [Elektronna stranitsa na Rabotilnitsa po fenomenologia na politikata ARS. <https://www.facebook.com/arsworkshop>.]

- www.facebook.com/arsworkshop. posledno poseshtenie na 01.09.2020]
- [6] *Статут на Работилница по феноменология на политиката ARS*: <http://www.uni-vt.bg/bul/getnbdoc.aspx?d=96>. Последно посещение на 01.09.2020. [Statut na Rabotilnitsa po fenomenologia na politikata ARS: <http://www.uni-vt.bg/bul/getnbdoc.aspx?d=96>. Posledno poseshtenie na 01.09.2020.]
- [7] *Институт за перспективни научни изследвания при Великотърновски университет* <http://www.uni-vt.bg/bul/pages/?page=2955&zid=179>. Последно посещение на 01.09.2020. [Institut za perspektivni nauchni izsledvania pri Velikotarnovski universitet <http://www.uni-vt.bg/bul/pages/?page=2955&zid=179>. Posledno poseshtenie na 01.09.2020.]
- [8] *Публикации на студенти и докторанти в сборници на Работилница по феноменология на политиката ARS*. http://www.uni-vt.bg/res/4610/ARS_1.pdf. [Publikatsii na studenti i doktoranti v sbornitsi na Rabotilnitsa po fenomenologia na politikata ARS. http://www.uni-vt.bg/res/4610/ARS_1.pdf.]
- Участия на студенти и докторанти в проекти на Работилница по феноменология на политиката 2012–2016 г.* <http://www.uni-vt.bg/res/4609/ARS.pdf>. последно посещение на 01.09.2020. [Uchastia na studenti i dkotoranti v proekti na Rabotilnitsa po fenomenologia na politikata 2012–2016 g. <http://www.uni-vt.bg/res/4609/ARS.pdf>. posledno poseshtenie na 01.09.2020.]
- [9] *Управленски модели на българския преход: Сборник студентски изследвания. Част 1. (2014). Съставител Мая Русева. Велико Търново: УИ „Св. св. Кирил и Методий“*. [Upravlenski modeli na balgarskia prehod: Sbornik studentski izsledvania. Chast 1. (2014). Sastavitel Maya Ruseva. Veliko Tarnovo: UI „Sv. sv. Kiril i Metodiy“.]
- [10] *Политологични ракурси: Сборник от академични четения в памет на проф. К. Шопов. (2017). Съставител Мая Русева. Велико Търново: Унив. изд. „Св. св. Кирил и Методий“*. [Politologichni rakursi: Sbornik ot akademichni chetenia v pamet na prof. K. Shopov. (2017). Sastavitel Maya Ruseva. Veliko Tarnovo: Univ. izd. „Sv. sv. Kiril i Metodiy“.]
- [11] Печей, А. (1997). *Качеството човек*. София: Земиздат, 107. [Pechey, A. (1997). *Kachestvoto chovek*. Sofia: Zemizdat, 107.]
- [12] Потенциалът на инициативността от този тип за промяна е елемент от критическия метод, върху който акцентира за пръв път Имануел Кант, а впоследствие е методически доразвит от марбургското неокантианство. Социалната значимост на инициативата „от долу нагоре“ Кант коментира в своя отговор на въпроса „Що е Просвещение?“. <http://litclub.com/archiv/broi33/kant.htm>. последно посещение на 01.09.2020. [Potentsialat na initsiativnostta ot tozi tip za promyana e element ot kriticheskia metod, varhu koyto aktsentira za prav pat Imanuel Kant, a vposledstvie e metodicheski dorazvit ot marburgskoto neokantianstvo. Sotsialnata znachimost na initsiativata „ot dolu nagore“ Kant komentira v svoya otgovor na vaprosa „Shto e Prosveshtenie?“. <http://litclub.com/archiv/broi33/kant>.

htm. posledno poseshtenie na 01.09.2020.]

- [13] Нелсън, Л. (1993). *Сократовият метод*. София: Любомъдрие. [Nelsan, L. (1993). *Sokratoviyat metod*. Sofia: Lyubomadrie.]
- [14] Познанието на обществените система и процеси поставя с особена значимост Кантовия парадокс за баланса между въздействие и свобода в обучаващата комуникация. Кант, И. (1994). *Педагогика*. Спорът на факултетите. Педагогика. Гл. II. 1.1. [Kant, I. (1994). *Pedagogika*. Sporat na fakultetite. Pedagogika. Gl. II. 1.1.]
- В ARS споделяме тезата, че основният въпрос в изграждането на социално знание е „как да се въздейства с външно влияние на човек така, че той да не се оставя да му се въздейства с външно влияние“, формулиран от Леонард Нелсън. Виж: Нелсън, Л. Цит. съч., 44.
- [15] Нелсън, Л. (1993). *Сократовият метод*. София: Любомъдрие, 43–45. [Nelsan, L. (1993). *Sokratoviyat metod*. Sofia: Lyubomadrie, 43–45.]
- [16] Студенти по политология и журналистика анализираха свободата и сигурността в съвременния свят. *Апостроф. Блог за студентско журналистическо творчество*, 14 май 2018 <https://prj624975257.wordpress.com/2018/05/14/>. последно посещение на 01.09.2020. [Apostrof. Blog za studentsko zhurnalisticheskoto tvorchestvo, 14 may 2018 <https://prj624975257.wordpress.com/2018/05/14/>. posledno poseshtenie na 01.09.2020.]
- [17] Никлас Луман определя процеса като „редуцирана комплексност“, способна да се диференцира в смислов проект. Около наличието на организираща цел се самоиндуцира и структурира оперативна организация, обособена от хоризонта на своя контекст. За автопоезата на Никлас Луман. Луман, Н. (2008). *Въведение в системната теория*. София: Критика и хуманизъм. [Luman, N. (2008). *Vavedenie v sistemnata teoria*. Sofia: Kritika i humanizam.]
- [18] Бъдещи политолози изследваха предизборната кампания, *Болгарски новини*, 05.12.2019: <https://boliarinews.bg/2019/12/05/%D0%B1%D1%8A%D0%B4%D0%B5%D1%89%D0%B8-%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D0%B8%D1%82%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B7%D0%B8-%D0%BE%D1%82-%D0%B2%D1%82%D1%83-%D0%B8%D0%B7%D1%81%D0%BB%D0%B5%D0%B4%D0%B2%D0%B0%D1%85%D0%B0-%D0%BF/> последно посещение на 01.09.2020. [Badeshti politolozi izsledvaha predizbornata kampania, Bolyarski novini, 05.12.2019 – <https://boliarinews.bg/2019/12/05/%D0%B1%D1%8A%D0%B4%D0%B5%D1%89%D0%B8-%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D0%B8%D1%82%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B7%D0%B8-%D0%BE%D1%82-%D0%B2%D1%82%D1%83-%D0%B8%D0%B7%D1%81%D0%BB%D0%B5%D0%B4%D0%B2%D0%B0%D1%85%D0%B0-%D0%BF/>. posledno poseshtenie na 01.09.2020.]
- [19] Тофлър, А. (1993). *Шок от бъдещето*. София: Народна култура. [Toflar, A. (1993). *Shok ot badeshteto*. Sofia: Narodna kultura.]

[20] Понятието дефинира качеството пластичност, което съчетава приспособимостта със спонтанността. В контекста е употребено методически в смисъл на формирана способност за гъвкавост и бързо адаптиране към променящите се условия.

Библиография

- Кант, И. (1994). *Педагогика. Спорът на факултетите*. София: Христо Ботев, 97 и следващите страници. [Kant, I. (1994). *Pedagogika. Sport na fakultetite*. Sofia: Hristo Botev, 97 i sledvashtite stranitsi.]
- Ласуел, Х., Шрам, У., де Фльор, М., Робъртс, Д., Маккуейл, Д. (1992) *Комуникацията*. Съст. Радослав Бобчев. София: Факултет по журналистика и масови комуникации. [Lasuel, H., Shram, U., de Flyor, M., Robarts, D., Makkueyl, D. (1992). *Komunikatsiyata. Sast. Radoslav Bobchev*. Sofia: Fakultet po zhurnalistika i masovi komunikatsii]
- Луман, Н. (2008). *Въведение в системната теория*. София: Критика и хуманизъм. [Luman, N. (2008). *Vavedenie v sistemnata teoria*. Sofia: Kritika i humanizam.]
- Нелсън, Л. (1993). *Сократовият метод*. София: Любомъдрие. [Nelsan, L. (1993). *Sokratoviyat metod*. Sofia: Lyubomadrie.]
- Печей, А. (1997). *Качеството човек*. София: Земиздат, 107. [Pechey, A. (1997). *Kachestvoto chovek*. Sofia: Zemizdat, 107.]
- Политологични ракурси*: Сборник от академични четения в памет на проф. К. Шопов. (2017). Съставител Мая Русева. Велико Търново: Унив. изд. „Св. св. Кирил и Методий“. [Politologichni rakursi: Sbornik ot akademichni chetenia v pamet na prof. K. Shopov. (2017). *Sastavitel Maya Ruseva*. Veliko Tarnovo: Univ. izd. „Sv. sv. Kiril i Metodiy“.]
- Тофлър, А. (1993). *Шок от бъдещето*. София: Народна култура. [Toflar, A. (1993). *Shok ot badeshteto*. Sofia: Narodna kultura.]
- Управленски модели на българския преход*: Сборник студентски изследвания. Част 1. (2014). / Съставител Мая Русева. Велико Търново: УИ „Св. св. Кирил и Методий“. [Upravlenski modeli na balgarskia prehod: Sbornik studentski izsledvania. Chast 1. (2014). / *Sastavitel Maya Ruseva*. Veliko Tarnovo: UI „Sv. sv. Kiril i Metodiy“.]

Други източници

- Апостроф*. Блог за студентско журналистическо творчество, 14 май 2018 <https://prj624975257.wordpress.com/2018/05/14/>. последно посещение на 01.09.2020. [Apostrof. Blog za studentsko zhurnalisticheskoto tvorchestvo, 14 may 2018 <https://prj624975257.wordpress.com/2018/05/14/>. posledno poseshtenie na 01.09.2020.]
- Бъдещи политолози изследваха предизборната кампания, *Болярски новини*, 05.12.2019: <https://boliarinews.bg/2019/12/05/%D0%B1%D1%8A%D0%B4>

%D0%B5%D1%89%D0%B8-%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D0%B8%D1%82%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B7%D0%B8-%D0%BE%D1%82-%D0%B2%D1%82%D1%83-%D0%B8%D0%B7%D1%81%D0%BB%D0%B5%D0%B4%D0%B2%D0%B0%D1%85%D0%B0-%D0%BF/. последно посещение на 01.09.2020. [Badeshti politoloji izsledvaha predizbornata kampania, Bolyarski novini, 05.12.2019 – <https://boliarinews.bg/2019/12/05/%D0%B1%D1%8A%D0%B4%D0%B5%D1%89%D0%B8-%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D0%B8%D1%82%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B7%D0%B8-%D0%BE%D1%82-%D0%B2%D1%82%D1%83-%D0%B8%D0%B7%D1%81%D0%BB%D0%B5%D0%B4%D0%B2%D0%B0%D1%85%D0%B0-%D0%BF/>. posledno poseshlenie na 01.09.2020.]

Електронна страница на Работилница по феноменология на политиката ARS. <https://www.facebook.com/arsworkshop>. последно посещение на 01.09.2020. [Elektronna stranitsa na Rabotilnitsa po fenomenologia na politikata ARS. <https://www.facebook.com/arsworkshop>. posledno poseshlenie na 01.09.2020]

Институт за перспективни научни изследвания при Великотърновски университет <http://www.uni-vt.bg/bul/pages/?page=2955&zid=179>. последно посещение на 01.09.2020. [Institut za perspektivni nauchni izsledvania pri Velikotarnovski universitet <http://www.uni-vt.bg/bul/pages/?page=2955&zid=179>. posledno poseshlenie na 01.09.2020.]

Кант, И. Отговор на въпроса „Що е Просвещение?“. <http://litclub.com/archiv/broi33/kant.htm>. последно посещение на 01.09.2020. [Kant. I. Otgovor na vaprosa „Shto e Prosveshlenie?“. <http://litclub.com/archiv/broi33/kant.htm>. posledno poseshlenie na 01.09.2020.]

Публикации на студенти и докторанти в сборници на Работилница по феноменология на политиката ARS. http://www.uni-vt.bg/res/4610/ARS_1.pdf. посещение на 01.09.2020. [Publikatsii na studenti i doktoranti v sbornitsi na Rabotilnitsa po fenomenologia na politikata ARS. http://www.uni-vt.bg/res/4610/ARS_1.pdf. posledno poseshlenie na 01.09.2020.]]

Статут на Работилница по феноменология на политиката ARS: <http://www.uni-vt.bg/bul/getnbdoc.aspx?d=96>. последно посещение на 01.09.2020. [Statut na Rabotilnitsa po fenomenologia na politikata ARS: <http://www.uni-vt.bg/bul/getnbdoc.aspx?d=96>. posledno poseshlenie na 01.09.2020.]

Участия на студенти и докторанти в проекти на Работилница по феноменология на политиката 2012–2016 г. <http://www.uni-vt.bg/res/4609/ARS.pdf>. последно посещение на 01.09.2020. [Uchastia na studenti i doktoranti v proekti na Rabotilnitsa po fenomenologia na politikata 2012–2016 g. <http://www.uni-vt.bg/res/4609/ARS.pdf>. posledno poseshlenie na 01.09.2020.]

Ръкописът е изпратен на 02.09.2020 г.

Рецензиране от двама независими рецензенти: от 02.09.2020 до 20.09.2020 г.

Приемане за публикуване: 22.09.2020 г.

Manuscript was submitted: 02.09.2020.

Double Blind Peer Reviews: from 02.09.2020 till 20.09.2020.

Accepted: 22.09.2020

Брой 45 на сп. „Реторика и комуникации“, октомври 2020 г. се издава с финансовата помощ на Фонд научни изследвания, договор № КП-06-НП1/39 от 18 декември 2019 г.

Issue 45 of the Rhetoric and Communications Journal (October 2020) is published with the financial support of the Scientific Research Fund, Contract No. KP-06-NP1/39 of December 18, 2019.